

SELETUSKIRI

I. Üldised märkused.

1. Töötingimused ja õpilasmaterjal tühiõppuskoolides on sedavõrd lahku minevad, et võimatu on koostada nende jaoks niisugust normaal- või minimaalkava, mis sobiks igatüüpi neist. Selle asemel esitatakse siin näidiskavad soovitava õppematerjaliga, mille põhjal iga kool ise võib koostada enesele töökava.

2. Kuna lahku minevate töötingimuste ja kindlate kavade puudumisel üks klass ei vasta samanimelisele teisele tühiõppuskoolis, siis on ära jätud kavade jaotamine õppeastate järgi. Nii on siis õpetajal vabad käed ka ainekulga jaotamisel. Orienteerumise hõlbustamiseks on ainult emakeel jaotatud kahte ossa - noorem ja vanem astme kohta, kusjuures nooremaks astmeks on võetud kolm esimest klassi. Aga kindel ei ole seegi jaotus.

3. Kavad on osialgsed. Neile võib vaadata kui projektile. Nad tulevad läbivaatamiseks ja ümbertöötamiseks, kui on saabunud arvustavaid märkusi ja ettepanekuid tühiõppuskoolides töötavalt pedagoogidelt kui ka teiselt asjatundjalt.

4. Siin esitatavatel kavadel ei või olla püsivat isoloormi ka sellepärast, et õpilasmaterjal iga aastaga muutub ja laste emakeele oskus väheneb. Lapsed kahevad võraste oludega ja järeltulova põlve teadmised Eesti ja minevikust vähenevad.

II. Emakeel.

1. Emakeele õpetamiseks tühiõppuskoolis saab seada ainult piiratud nõudmisi: oskus oma mõtteid vabalt väljendada emakeeles, lugemise oskus ja eesti kirjaviisi kätteõppimine ühes õigekirja algoliste nõuannetega.

2. Üldgrammatilised teadmised, üldlaused ja üldreoglid (näit. sõnaliigid, lauseliikmed ja lausoliigid, otsene ja kaudne kõne, kirjavahemärkide tarvitamine jne.) peavad aja puudusel jääma reetsti koolide hoolde, piisavas oskussõnade tõlkimisega eesti keelde.

3. Emakeele sõnade tagavara on paguluses viibivail lastel üldiselt puudulik, eriti nooremil, seepärast tuleb seda kavakindlalt rikastada ja sead mitte ainult nooremis, vaid ka vanemis klassides. Koduloolised ained peavad oloma mitmekesised, nii et iga tund toeks uusi sõnu juurde.

4. Laste keelearguse võitmiseks on sobiv lugeda neile ette lõbusaid lugemisi, mis kisuivad endale kogu nende tähelepanu ja et nad ise tunneval va-

jadust mõtete vahetamiseks ilma õpetaja ksisimusteta. Seda teed tuleb kasutada veel enne, kui laps on omandanud lugemise oskuse. Elavaks vestluseks sõnaraased palad sobivad kogu keelieaja kestel. Samuti võib väikese moodi laulude põhioppimine toimuda kõrvuti aabitsa õppimisega.

5. Kui selgub, et laste sõnade tagavara on liig väike, tuleb sõnade tagavara rikastamisel abiks võtta võõrkeele õpetamise meetodeid.

6. Lugemise õpetamisel on kasulik võtta abiks liikuv aabits. Kirjutamise õpetamist on sobivam alata suurte trükitähtedega, kuna need on lastele kergemad.

7. Lugemisel ja kirjutamisel tuleb erilist rõhku panna neile häälikutele ja tähtedele, mis eesti keeles erinevad rootsi tähestikust - o ja ä, o, u ja ü, ja häälikule ö, mis rootsi tähestikus puudub. Tuleb meeles pidada ka seda, et rootslased kirjutavad tähte ö nagu eesti ö - kriipsuga tähe peal. Nende tähtede ja häälikute õige tarvitamine nõuab pikalist ja hoolsat harjutamist.

8. Kehe algusest peale tuleb alustada võitlust rootsipärase hääldamisega. Eriti tuleb silmas pidada tähtede kombinatsioone - kä, kö, ke, ki, kui, ski, ske, rst jne. Võitlus võõrpärase kõnerütmiiga võib alata alles vanemas astmes, sest liig suur parandamine toeks lastele keele õppimise vastu-
moolseks.

9. Õigekõelsuse harjutuste arv kavas võib paista liig suur, kuid mõned neist on teatud vaid selleks, et õpetaja neid ei laseks silmast. Mõnel juhul määratakse neid harjutusi kasutama, oleneb õpilaste kõneoskusest. Mida rikkam on õpilaste keel, seda suuremal määral saab kasutada neid harjutusi.

10. Tutvuda eesti kirjanikuga ja nende loominguga saab aja puudusel üsna piiratud määral. Kirjanike väljavalik peab jääma õpetaja enese hooldeks. See oleneb suurel määral tarvilisest olevaist õpikuist, kättesaadavaist kirjandustoodetest, õpilaste arengumise astmest ja muudugi ka õpetaja meelest. Kuid igatahes tuleb hoiduda rasketest lauludest.

Laulude ja proosapalade käsitlemisel jääb nooremast astmes autor tähtselt nimetatuna, kuid vanemas astmes tuleb teha juttu ka autorist, eriti sel korral, kui on tegemist mingi kirjanikuga. Sel puhul on võimalik tuua ka biograafilisi andmeid kirjaniku kohta ja kõnelda tema tööde iseloomust ja tema tähtsusest eesti kirjanduses.

11. Õigekõelsusharjutused nooremast astmes on loomulikult praktilised. Kuid mõningate kindlate reeglite kättoõppimine on siiski vajalik.

12. Kõnnamise harjutustel ei tarvitata nooremis astmes kõnnete nimetus, vanemas astmes õpitakse vaid peakäänded ja sisseütlev.

13. Kuna astmevaheldus pööramisel on eesti keeles raskemaid küsimusi, saab sellega tutvustada vaid pealiskaudselt.

14. Kui -m ja -da infinitiivi tarvitamisel õpilastel on raskusi, siis tuleb näidete varal selutada, millal tarvitatakse üht, millal teist vormi (-da infinitiivi tarvitatakse võimaliku või alles kavatsitava tegovuse juures, näit. tahan, võin, mõtlen, kavatsen, kardan, luban, tahan, palun laulda; -m aga sel korral, kui on tegemist tegovuse algamisega, näit. lähen, ruttan, pean, halkan, sõidan, kihutan laulma).

15. Lahkumineva kirjaviisi pärast on kirjalik õigekoolsus õpetamisel suur tähtsus.

III. Ajalugu ja kodanikuteadus.

1. Ajaloo ja kodanikuõpetuse tulipunktis peab seisma Eesti Vabariik ja tee iseseisvusele. Õpilaste südames tuleb elustada tunnet, et nemad on Eesti Vabariigi kodanikud, kellel on pühad kohused oma riigi ja rahva vastu.

2. Aja puudusel ei saa eesti ajalugu käsitleda süstemaatiliselt. Kui alata ajaloo õpetamist muistselt ajast ja teostada ajajärgude järrele läbi keskaja, siis võib juhtuda, et iseseisvuse ajastule vähe aega jääb.

3. Tutvumine Eesti Vabariigi korraga ja tema suurte saavutustega on hädavajalik rahvusliku kasvatusel pärast. Koolis õpib laps tundma võõraid riigikordi ja kuuleb nende kuulsusrikkast ajaloost. Tal võib tekkida tunne, et temal ei ole midagi sellele vastu seada, sest eesti rahvas on mööda maailma laiali pillutatud ja ka ajaloost ei kuule ta muud kui häda ja viletsust. Lastes võivad tekkida hädaohtlikud alaväärsuse kompleksid. Täienduskooli kohus on lastele selgeks teha, et alaväärsuse tunne ei ole millegagi põhjendatud, vaid just vastupidi: meil on põhjust olla uhke oma riigile ja tema saavutustele. Eesti Vabariik oli hästikorrastatud riik, mis seisis väärilt teiste kultuurriikide kõrval. Meil olid samasugused riiklikud ja kultuurilised asutused kui vanadel kultuurriikidel, ning majanduslikult seisime kindlal jalal. Mõnelgi alal, näit. vähemusrühvaste kohtlemisel olime kõigist teistest ees. Ja hiiglasuured olid meie saavutused: me käisime kahetunnise aastaga sama tee ääres, milleks teistel rahvastel kulus palju aastakümneid.

4. Väga tähtis on tutvustada lapsi rahva ja kodaniku õigustega Eesti Põhiseaduses, sest praeguses olustikus on see kõige kindlam tee demokraatlikuks kasvatuseks.

5. Kavas loeteldud küsimustega ei tutvustata lapsi kuiva selotuse oga süstemaatilise õpetamise, vaid elava vestluse teel, maalides laste silmade ette kätkestavaid pilte. Meetod on sama, nagu seda kasutas J. Parijõgi oma raamatus: "Möödunud ajad jutustavad".

6. Kavas loeteldud küsimuste suure hulga oos ei maksa hirmu tunda. Küsimused ei ole selleks kavasse võetud, et need kõik oleks vaja tundidel läbi võtta, vaid selleks, et nad õpetajal seisaksid meeles ja et õpetaja ei jätkaks kasutamata parast juhust ühe või teise teema esiletõstmiseks. Just vastupidi: õpilaste ülekoormamise oost materjali hulgaga peab õpetajaid tõsiselt hoiatama. Mitte see ei ole tähtis, kui palju ne suudame ajaloos läbi võtta, vaid kui hästi me seda teeme. Sama nõue kehtib loomulikult ka teiste õppeainete kohta.

7. Hädavajalik on ajalooliste piltide kogus. See tuleb koostada lastevanemate abiga.

8. Ajaloo ja kodanikuõpetuse seisukohalt on väga tähtis rahvuslike tähtpäevade pühitsemine ja rahvuslik kalendri koostamine, milles oleksid ära märgitud tähtsamad sündmused eesti ajaloos ühes rahvuskangelaste sünni- ja surmapäevadega. Igal tunnil võib siis paari lausega ära märkida, missugused tähtpäevad parajasti mööduvad.

9. Üldise ülevaate ajaloo käigust saavad lapsed rootsi koolides. Sellepärast ei ole vaja sellel pikemalt peatuda. Parajal juhul kõneldakse vaid üksikatest sündmustest, mis eestlastele on tähtsad, näit. Tartu ülikooli asutamine, rahvakoole arendamine, Piibli tõlkimine jne. Ei pääse mööda ka pärisorjusest ja teoorjusest, sest ilma selleta jääb mõnigi asi lapsele arusaamatuks. Kuid nende küsimuste käsitlemise tähtsust ei tule ülehinnata.

IV. Maateadus.

1. Geograafiliste mõistete kodulooline läbitöötamine toimub loomulikult nooremis klassides. Kui see aga millegipärast on jäänud teostamata, siis tuleb vanemais klassides kasutada tõlkimist rootsi keelest, sest seal on asjad siis juba läbi võetud.

2. Aja nappuse pärast ei anna maateaduse süstemaatiline käsitlemine soovitatavalt tagajärgi, sest niisugust õpetust ehvardab tuimus, kuivus ja ülekoormamine ainega. Tähtsam kui mitmesuguste geograafiliste andmete kättoõpetamine on armustuse äratamine koduma vastu. Koduma kirjeldustest peab õpilastele mälu jätta kaunis kujutelm ühest maast, mida ta on näinud oma nägemise jär-

gi ei tunne või mis toimle sündinise järgi vast juba on muutunud "välismaaks", kuid mida ta igatseks näha ja milles ta tahaks elada. Sellepärast peab maateaduse käsitlemine elama elamuslik.

3. Maateaduse käsitlemist võib õppida Selma Lagerlöfi raamatust "Nils Holgerssoni imelik reis läbi Rootsimaa", milles üksikud maakohtad muutuvad lugeja silmade ees elavaks kogu oma iseloomustega.

4. Kavas loeteldud reisidest mõõda kodumaad tuleb õpetajal endal valida sobivad või koostada ise reisikavad.

5. Maateaduslike piltide album on niisama hädavajalik õpetamiseks kui kodumaa kaart.

6. Kui mõni reisikirjeldus on läbi töötatud, on võimalik nende põhjal teha mõnesuguseid kokkuvõtteid.

7. Mulgimaa reisikirjelduses ei tohi ära seada "Viljandimaa" ja "Mulgimaa" mõistet. Mulgimaa rahvas erineb Põhja-Viljandimaa omast nii mentaalselt kui ka kehalet. Mulgimaa haarab järgmisi kihelkondi: Suure-Jaani, Viljandi, Kõpu, Paistu, Tarvastu ja Karksi Viljandimaast, Halliste Pärnumaast ja Holma Valgamaast.

8. Enamkeel, maateadus ja ajalugu täienduskoolide vanemais klassides pööruvad sedavõrd, et raske on neid tunde isegi ajaliselt lahutada. Kõik ained suluvad kokku üheks tunniks, kodumaiseks ülalõpetuseks.

V. Laulmine.

1. A. Ruudu poolt väljavalitud laululele on Koolitoimkonna Õpperaamatute Komisjoni poolt juurde lisatud: "Sind surmani."

2. Laulule valiku kohta märgib A. Ruut:

"Noorematele lastele pole need laulud vahest mitte kõik vastuvõetavad, kuna arvestatud on ka täiskasvanute huvi."

3. M. Eiseni laulust "Eestlane olen ja eestlaseks jään" on sobivad täienduskoolis peamiselt esinene ja viimne salm:

"Eestlane olen ja eestlaseks jään
kuni ma olen ja hauasse läen.
Eestlaseks teavas mul olu on annud,
eestlaseks oma mu ilmale kannud,
eestlaseks armastand inotand rinnal,
eestlaseks lastjand ma isamaa piinal.
Eestlane olen ja eestlaseks jään
kuni ma olen ja hauasse läen."

Eestlane olen ja eestlaseks jään
kuni ma elan ja hausse lään.
Eestlaseks surmani ennast ma hüüan,
eestlaste heaks ma elada püüan.
Eestlaste õnnetust tahan ma maitsata,
eestlaste õnne ja õnnistust kaitsta.
Eestlane olen ja eestlaseks jään
kuni ma elan ja hausse lään."

4. Rahvuslike laulude õpetuse vajaduse kohta täienduskoolides ütlob laulude nimekirja koostaja A. Ruut:

"Peaksime kõigiti hoolitsema selle eest, et ~~et~~ lapsed (sainuti ka täiskasvanud) peaksid oskama teatud arvu tõelisi eesti laule. Minu arvates on see paguluses veel tähtsangi kui kodumaal olles, kus iseseisvuse viimastel aastail selles suunas tehti ~~platuslikke~~ pingutusi. Me teame, kui suur pealetungi jõud on igasugustel aja- ja lööklauludel. Need on olnud alati lümatamas meie rahvuslikku laulu seltskondliku lauluna. Kui veel arvesse võtta, et meie akadeemiline haritlaskond - ja nende oeskajul ka teised - tunnistab seltskondliku lauluna vaid üliõpilaskorperatsioonides õpituid, mis kõik on Saksast laenatud asjakesed ja et igasugustes laulikutes, mida ka paguluses rohkesti on ilmunud, võõrad laulud ja viisid moodustavad domineeriva osa, siis on rahvusliku laulu alal lood üsna kurvastamapanevad. Kui senine olukord püsib, võib välismaailmas ikka jälle korduda süüraseid ebameeldivaid nähteid, kus eestlased võõrastele oma laule tutvustades laulavad laenatud lauluviise."